

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Richardt & Becker,
Hørvegaarden
Engelsholm
i Jylland,
1844.

Richard del. E. Westerberg lit.

C.A. Reitzels Forlag

Fin. Barentzen & Co. lit. Inst.

ENGELSHOLM

i Jylland . opført 1592.

ENGELSHOLM

i Jylland. opført 1592.

Vi have i forrige Hefte omtalt Beiles smukke Omegn og nærmere betragtet en Gaard, som ligger Øst for Byen; denne Gang vende vi os mod Vest, nedtop til Grændsen af den vilde Lyngheide, hvor vi ville opsoge en Gaard, som med Hensyn til sin Skjønhed vel kan maale sig med de fleste her i Riget. Dette er Engelsholm, som ligger i Nørup Sogn, Lørrild Herred, 2 Mile Vest for Beile, ved en Indsø, fra hvilken eet af Beile-Næs betydeligere Tilløb har sit Udspring. — Hovedbygningen bestaaer af et stort, grundmuret, toetages Huus med høie hvælvede Kjelvere, som altid ere udmærket tørre og luftige; paa hvert af Husets Hjørner staaer et treetages Taarn med smuk Kuppel og Spir, hvilket giver Bygningen ret et anseligt Udseende. — Værelserne ere store og smukke, og eet i øverste Etage endnu betrukket med forgyldte Lædertapeter, saaledes som man brugte dem i gamle Dage. En stor Sal i nederste Etage gaar igjennem hele Bygningen og har den Mærkelighed, — som maaskee er den eneste i sit Slags, — at Gulvet bestaaer af 24 Alen lange gjennemsaugede Mastetræer, hvilke ere indstrandede ved Vesterhavet og derfra opkjøbte og transporterede til Engelsholm. — Over Indgangsdøren seer man to Tavler med lange Inscriptio-
ner, af hvilke den første fortæller os at Knud Brahe i Slægt og Benners Overværelse indviede denne af ham opførte Gaard Nyaarsdag 1593; den blev opbyggt Aaret isorveien, efter Sigende ifølge hans Broders, den berømte Astro-
nom Tyge Brahes Tegninger, hvilket er rimeligt nok; af den anden Tavle seer man at Ladegaarden blev opført og Kirken indvendigen prydet samt forsynet med Spir 1747 af Engelsholms daværende Eier, Geert Hansen Lichtenberg og Frue Bodild Hofgaard. — Sagnet fortæller, men vel uden Grund, at Byg-
herren elskede en ung Pige, Gaardens Arving, men uden Haab om Gjenkærlighed, indtil hun en Dag i et overgivent Dieblif, da hun stod paa en Bakke ved Bred-
den af den yndige Sø, kastede sin Ring ud i denne og opfordrede ham til at

bevise sin Kjærlighed ved at opføre et smukt og anseligt Slot paa det Sted, hvor Ringen laae; ifald han kunde fuldbringe dette Arbejde vilde hun worde hans. — Kjærligheden overvandt alle Hindringer og Engelsholm reiste sig paa den opfyldte Grund. Det samme Sagn fortælles, vel neppe med større Grund, om den i begge de foregaaende Hefter omtalte Fru Ellen Marsvin, til hvem den aldrende Ludvig Munk friede og af den overgivne unge Pige blev paalagt at opbygge Nørlund i et Morads. Saadanne Sagn skyldes mindre nogen virkelig Begivenhed deres Oprindelse end Almuens Lyft til at finde en for-
nuftig Grund til det for dem uforklarlige Særsyn, at man bygger i et Morads, medens der er fast Jordbund ved Siden af; at det skete for at gjøre Gaarden let-
tere at forsvare faldt dem ikke ind.

Engelsholm er smukt beliggende ved en fiskerig Sø, med en betydelig Skov til Venstre og ligesor, paa den modsatte Bred, med Udsigt til Nørup By og Kirke; Søen er 74 Td. Land stor, altsaa meget anselig, og danner en yndig
Motsætning til de omgivende høie, nøgne Bakker, de grønne sivkrandsede Bred-
der og den tause alvorlige Skov. Gaarden er virkelig bygget aldeles paa opfyldt
Grund; Hovedbygningen staaer ved en muret Bro paa 2 Buer i Forbindelse
med Ladegaarden og er omgivet af Grave, hvis Tilløb er Kildevæld i Bunden;
Bundet staaer altid lige høit, flere Alen over Søens Overflade. — Haven er
anlagt i gammel fransk Stil med klippede Hækker og lange Alléer, og Endeel
deraf ligeledes opfyldt i Søen. Mod Vest er den godt beffærmet af Lætræer
og staaer ved mange Gange i Forbindelse med Skoven, som strækker sig langs
den ene Side af Søen. Den fjernest liggende Deel af Haven bestaaer af Ter-
rasser, over hvilke den lange Allé fortsættes og ender med tre Linde-Lysthuse,
hvorfra der imod Hovedbygningen er et herligt Echo. — Ladegaarden er regel-
mæssigt beliggende i 3 Længder foran Hovedbygningen, hvorfra Udsigten hertil er

ENGELSHOLM

i Jylland. opført 1592.

meget god; Halvparten er ny Grundmuur, Resten solid Bindingsværk, næsten overalt tækket med Rør. Tæt bag ved Laden i en Vassestrænt er en Kilde, som i Rønder under Bygningen forsyner en Vandkumme midt i Gaarden med Vand til hele Besætningen; fra denne Kumme gaar en Rende til Koftalden; — saa at Kærne alle vandes inde, — een til Meieriet og Mælkekjelderer og een til Springvandet i Haven. Paa hele Gaarden findes der kun een Post, nemlig i den hvælvede Kjelder under Hovedbygningen.

Engelsholm er beliggende 2 Mile fra Beile, 1 Mil fra Haraldskjær, ved Beile-Barde Landevei, i en smuk Egn, som har mange interessante Punkter. Imod Nordost, $\frac{1}{2}$ Mil borte, ligger Faarupgaard meget smukt ved Faarup Sø; $\frac{1}{2}$ Mil derfra det berømte Jellinge med sine Høie, en Mil endnu længere borte det yndige Øreis; mod Sydvest i knap $\frac{1}{2}$ Mils Afstand den for sin vilde og romantiske Vælggenhed saa bekjendte Papirsmølle, Engelsholms Papirsfabrik kaldet, og tæt herved den saakaldte Kongedal, som bærer dette Navn af et Slag, der i Oldtiden holdtes her, som der fortælles mellem Reiseren og Kongen af Ungarn, hvilke paa Marschen skulde synes at kunne have fundet en bedre Leilighed; her begynder den vilde Randsbøl Hede, hvis Censformighed kun afbrydes ved de kongelige Plantager og de i forrige Arhundrede anlagte Colonier. — Søen er meget dyb, og har paa enkelte Steder Grunde og Smaaholme: paa een af disse har der for mange Aar siden ligget en smuk Pavillon omgivet af Kanoner, men Søens Vande bortskyllede det Hele; een af Kanonerne, et meget smukt Metalstykke med Zirater og Løvværk, blev tilfældigvis for omtrent 100 Aar siden gjenfundet, da man søgte i Søen efter nogle sænkede Vandrønder; det findes endnu paa Gaarden, er $1\frac{1}{2}$ Alen langt og bærer følgende Indskrift:

Was Got besetzt Mich Nemant vert

Knyd Brahe

1587.

Gaardens Størrelse er nu: fri Hovedgaardstørt 15 Td. 4 Skp. 2 Fdk., Skovskuld 5 Skp. Hartkorn; efter den nye Matricul 37 Td. Hartkorn; Arealer er 774 Td. Land, hvoraf god Agerjord 303 Td. Land, Sandmark 77 Td. Land, Eng 40 Td. Land, hvoraf over Halvdelen vel stiftet til kantsig Engvanding, hvortil Forarbejderne ogsaa ere paabegyndte; 115 Td. Land god Bøgeflor; 56 Td. Land Ege- og Bøgetrat, $\frac{1}{2}$ Mil fra Gaarden, hvilket man har gjort sig stor

Umage for ved Fredning og Gjennemhugst igjen at faae til at vore op, men hidtil uden stor Frugt; Søbund 74 Td. Land; Lørvemose 30 Td. Land, Have- og Gaardsplads 9 Td. Land, Resten Huusmandslobder. — Besætningen er 16—18 Heste, 100 Røer og 300 spanske Faar. Til Gaarden hører Rørup Sogns Kirke-tiende, matriculeret for 24 Td. 4 Skp. gammelt Hartkorn, tiendeydende Hartkorn 183 Td., nyt Hartkorn 252 Td.; alt Bøndergodset er bortsolgt.

Som man kan tænke sig var Gaardens Tilliggende tidligere langt anseeligere. I Aaret 1785 opgives dennes frie Hovedgaards Løst at være næsten 40 Td. Hartk., Skovskuld 1 Td. 5 Skp., samt ufrit Hartk. under Hovedgaarden 8 Td. 6 Skp., tidligere en By ved Navn Søgaard; Bøndergodset udgjorde 268 Td. 3 Skp. Hartkorn og indbefattede 77 Gaarde og 33 Huse i Rørup, Gæddbjerg, Øresten og Randsbøl Sogne; af Tiender hørte dertil Konge- og Kirketienden af Rørup Sogn, hver matriculeret for 24 Td. Hartkorn. At der af $48\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn, Hovedgaarden tilliggende, kunde blive kun $15\frac{1}{2}$ Td. tilbage vil ikke forundre Noget, som hører hvor meget der, foruden Bøndergodset og Rørup Sogns Kongetiende, er solgt fra; paa Hovedgaardens Marker laae nemlig: 1) Rørup Sogns Præstegaard, 2) Gjødinggaard, Gjødingmølle, Gammelby og Silkehuus, 3) Engelsholms Ladegaard, 4) Søgaard med 3 Boelsmænd, 5) endeel Huse; af Alt dette er der Intet tilbage, og endnu Mere var borte, som dog under Gaardens forrige Eier blev tilbagekjøbt.

Engelsholm nævnes allerede 1392 iblandt en Mængde Gods, som Mads Kerstensen, en Adelsmand, solgte til den rige Henneke Limbek, men om det har været denne Gaard er ikke ganske afgjort; 1452 tilhørte det Kongen og kan meget vel med Hundsboel og Limbekernes øvrige Gods i disse Egne være kommet til Kronen. I dette Aar bortbyttede Kongen til Timme Nielsen (Rosenkrands) til Steensballegaard ved Horsens Engelsholm med noget Gods i Søovre, Røstrup og Ruchholm; til Gjengjæld fik Kongen 2 Gaarde ved Rolding, som hvert Aar svarede 2 Halvtønder Smør. Engelsholm har dengang altsaa ikke havt stor Betydning, men blev snart udvidet, dels ved Kjøb, dels ved efter hiin Tids Wiis at opdyrke Jorder af de betydelige Strækninger,

ENGELSHOLM

i Jylland. opført 1592.

som laae i Fælled og blot benyttedes til Græsning. — Hr. Timme Nielsen, Ridder og Hovedsmand paa Kolding, døde saa Aar efter, og Engelsholm tilfaldt Sønnen Erik Timmesen (Rosenkrands), som eiede det i over 50 Aar og udvidede Eiendommen betydeligt; han købte Gjødinggaard og Gjødingmølle med mere Gods, levede endnu 1511 og var gift med en rig Arving, Margrethe Boes Datter Høg, af den ældgamle Slægt med Bildsvinet i Baabesnet; hun forekommer endnu 1523, og Engelsholm faldt, da de ingen Sønner efterløbte sig, til deres ældste Datter, Begge Eriks Datter (Rosenkrands), som ægtede Erik Nielsen Lange og saaledes bragte Gaarden over til denne nye Familie. — Erik Nielsen faldt i Sverrig, uden tvivl 1519, og hans Enkefrue levede indtil 1562, da Gaarden kom til deres Søn Erik Eriksen Lange, Lehnsmænd paa Dronningborg, som med sin Frue, Anna Gjords Datter, fik Solvig i det Slesvigiske og døde i de sidste Dage af Aaret 1572. — Deres Søn, Erik Eriksen Lange den Yngre, arvede baade Solvig og Engelsholm, men solgte det første 1583 til Kongen for 58,000 Daler, hvoraf han eftergav 22,000 Daler imod at Kongen forlehede ham med Bygholm Lehn; man fik altsaa dengang ikke altid slige Posten for Intet. Desuden blev han Aaret efter forlehnet med Slaugs Herred og fik 1586 jus patronatus til sin Sognekirke Nørup, men det begyndte snart efter at gaae tilbage for ham, hvilket aldrig senere forandrede sig. Han var nemlig en ivrig Alkymist, men høstede af denne høie Videnskab, som saa Mange baade før og siden, kun Sorg og Forsølgelse i denne Verden. Sin hele Formue jagede han op igjennem Skorfstenen, blev allerede 1590 af Kongen — eller Formynderregjeringen i hans Navn — indstævnet for Restancer af Bygholms Lehn, Slaugs Herred og Horsens By, ialt 1831 Daler, fik Aaret efter et strængt Brev i Anledning af Misbrug af sit Embede til at trykke Bønderne og blev endelig saa haardt betrængt af sine Creditorer, at han maatte forlade Landet og drage til Tydskland. Da han blev flere Aar borte og imidlertid lod Lehnet forfalde, — saa at Kongen og hans Moder endog saa havde maattet logere i Horsens, fordi der ingen Lehnsmænd var paa Bygholm, — blev der endelig anlagt Proces imod ham til Lehnets Forbrydelse, hvilken traf sig ud indtil 1596, da han paa en Herredag — hvor han lod møde ved Fuldmægtig — dømtes til at have sit Lehn forbrudt, dog at man erstattede ham de Penge, hvormed han havde købt det, i hvilken Sum Kongen da gjorde Indførsel for sit Tilgodehavende. Actor talte ham under Sagen haardt til: „det er

alle Mænd vitterligt,“ siger han, „at han er saa godt som en Rømningsmand heraf Riget og haver sat Adelen baade her i Danmark og i Hertsugdømmerne i en mærkelig stor Besværing, hvorfor han haver været stævnet paa hans Gre og for Brev og Segl, han ikke har holdt, saa han ikke vel er den Mand, der kan og bør forestaae noget Kronens Lehn, ikke heller i langsommelig Tid har turdet være her i Riget.“ Erik Lange opholdt sig siden i Udlandet, giftede sig der med sin Forlovede, Tyge Brahes for hendes Lærdom bekjendte Søster Sophie, som fulgte ham og deelte hans Fattigdom; de levede tilsidst i Prag, hvor han døde, hvorimod hun senere vendte tilbage.

Engelsholm har han fra Begyndelsen af eiet i Fælledsffab med sin Svoger, Knud Brahe til Tostrup i Skaane, der 1584 blev gift med hans Søster, Margrethe Lange, som tidligere havde havt Jens Kaas til Borgaard. Knud Brahe udføbte efterhaanden Svogeren af Fælledsffabet og opførte, som alt fortalt, den nye Hovedbygning 1592; han blev siden Lehnsmænd paa Bygholm, var Ritmester i Calmartrigen og døde 1615. Fru Margrethe Lange var ogsaa bekjendt for sin Lærdom, oversatte nogle Bøger, især fra Fransk, og syede overhovedet endel med litteraire Arbejder, hvilket dengang var almindeligt blandt abelige Herrer og Damer her i Landet; hun døde 1622, og opbyggede 1621 i sin Enkestand Capellet ved Nørup Kirke samt lod dennes Chor forsynes med Hvælvinger; til Sognepræsten skænkede hun en Gaard og et Bol i Uhe eller Wuffue i Ringgibe Sogn, — dengang i Lørrild, nu i Nørvangs Herred, — for at han skulde holde Prædiken i Fasten over Christi Lidelse. Da hun ingen Børn efterlod sig, faldt Engelsholm til hendes Mandes Brodersøn, Jørgen Brahe til Hvedholm i Fyen, siden Ridder, Rigsraad og Hovedsmand paa Hagenskov Slot, som døde 1661; han havde allerede nogle Aar før sin Død aftraadt Gaarden til sin yngste Søn, Preben Brahe, som ogsaa arvede Hvedholm og døde 1708 i den høie Alder af 81 Aar; hans Datter var den berømte Frøken Karen Brahe, der stiftede Odense Jomfrukloster, besad stor Læsning og et herligt Bibliothek, som hun skænkede til samme Kloster, hvor det endnu findes og bærer hendes Navn. — Engelsholm arvede Broderen Henrik Brahe, Capitain, den Sidste af Slægten, som eiede denne Gaard, da hans Enke, Henrica Sophie Bille fra Skjerrildgaard, 1727 solgte den til den bekjendte General-Admiral-Lieutenant Grev Frederik Danneskjold-Samsø, Friherre til Marselisborg og Ridder af Elephanten, den danske Marines Staber under Christian

ENGELSHOLM

i Jylland. opført 1592.

den Sjette. Denne saavel som hans Frue, Grevinde Dorothea Bedels-Bedelsborg, forskjønnede Gaarden ganske overordenligt, moderniserede og tapetserede Værelserne, — af hvilke Greviden selv med egen Haand skal have la-keret endel, — forsynede dem med kostbare Malerier og lode i Kirken indrette et Orgel; efter fire Mars Forløb, da Christian den Sjette kaldede Greven til en mere glimrende Løbebane, flyttede denne til Kjøbenhavn og solgte Engels-holm til Etatsraad Geert Hansen de Lichtenberg, en Kjøbmands søn fra Horsens, som var kommet i Besiddelse af en meget betydelig Formue, saa at han efterhaanden kunde kjøbe 8 Godser i Jylland, nemlig Engelsholm, Haralds-kjær, Kjeldkjær, Ussinggaard, Merringgaard, Serritslevgaard, Bidstrup og Lind-bjerg; han blev adlet 1739 og oprettede 1763 Bidstrup til et Stamhuus, som endnu er i hans Efterkommeres Hænder. — Etatsraad Lichtenberg var een af de meest udmærkede Mænd, Danmark dengang eiede, forbedrede og forskjøn-nede overalt og bestræbte sig for at være en sand Belgjører for de talrige Mens-nesker, paa hvis Vel og Bee han havde Indflydelse. Paa Engelsholm fuldførte han den af Grev Danneberg paabegyndte Forskjønnelse og Modernisering af Bygningens Indre, anlagde en prægtig Have med talrige Terrasser og Springs-vand, opførte 1737 Ladebygningerne fra Nytt af, ombyggede for største Delen Gaardens Kirker Nørup og Randbøl og forsynede den Første med Vlytag, med Hvælvinger overalt, samt Taarnet med et smukt Spiir af en egen Stiil, som han uden Tvivl indførte i denne Deel af Landet og anbragte paa en stor Mængde Kirker; indvendigen blev Kirken forsynet med nye malede Stole med rig For-gyldning, talrige bibelske Forestillinger og en Mængde Indskrifter, efter hiin Tids Skik, samt en ny Altertavle; lignende Forskjønnelse lod han foretage i alle de ham tilhørende Kirker; det vil sige en halv Snees Stykker; endvidere lod han i sine Sogne opføre Skoler, Hospitalet og om muligt ogsaa Fabrikker og var, kort sagt, en Godseier, saaledes som man sjeldent finder dem, af hvilke een lader 1000

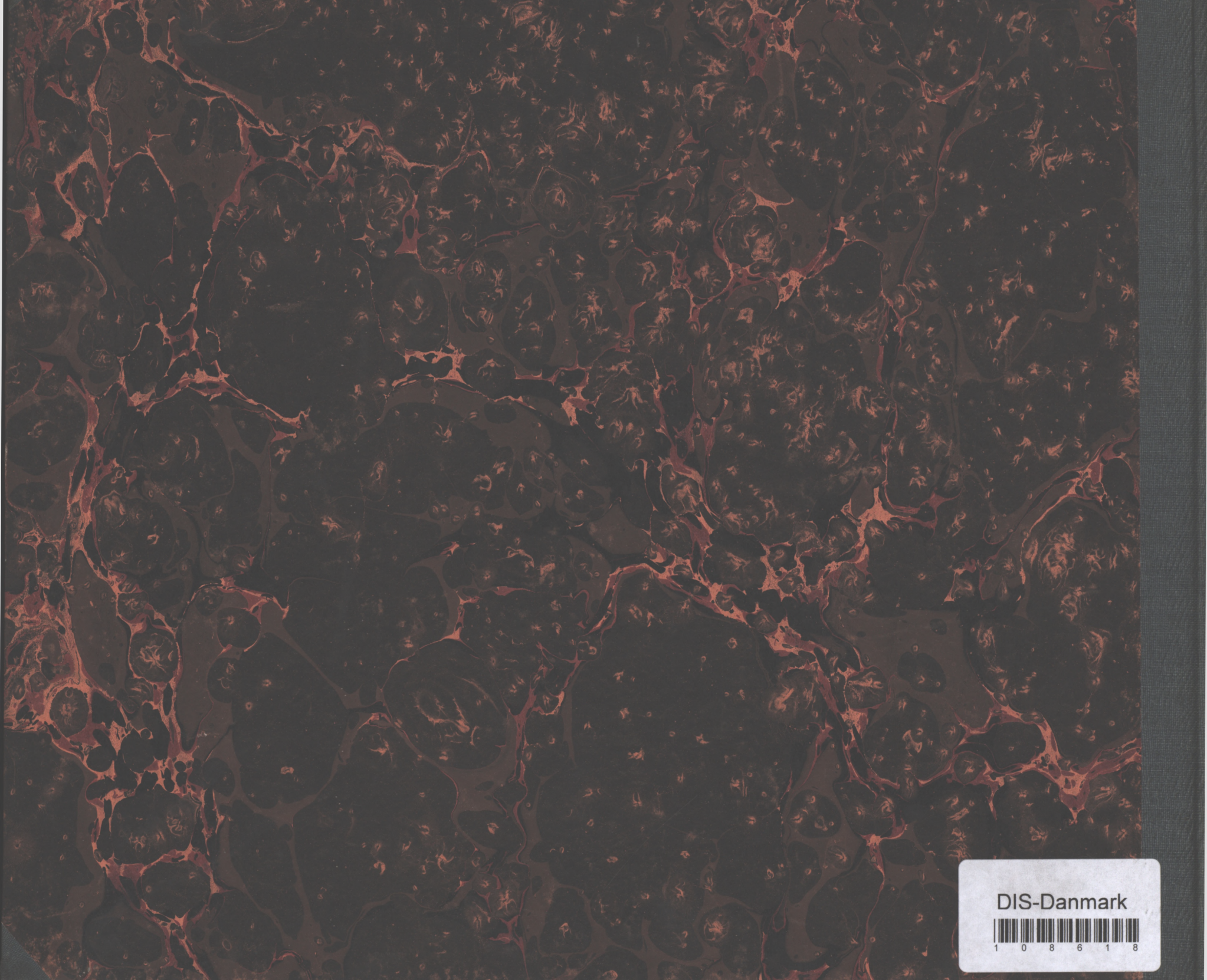
ridende og jagende Muller glemmes. Der er Sandhed i en Indskrift i Rand-bøl Kirke, hvori det hedder:

En ret Patron han er, gid mange var hans Lige,
Besee kuns Nørup Kirke og Skole, Du skal sige,
Jeg ei flatteret har; thi alt hvad findes der,
Ud af Hr. Lichtenberg opbyggt og prydet er.

Ved Engelsholm anlagde han 1732 et Teglbrenneri og 1733 en Papiirsmølle, som er til endnu og fik den Indskrift, — thi i Indskrifter var man dengang stærk:

Papiirets Mølle-Verk, som Jylland fik, er dette,
CommertsRaad Lichtenberg lod allersørst oprette.
Gud lad det blive ved til Landets Tarv og Gavn,
Saalænge det har Folk, der skrive kan sit Navn.

Etatsraad Lichtenberg døde 1764, hvorefter hans Svigersøn, Linde, fik Gaarden; derefter dennes Svoger, Justitsraad Lichtenberg til Bidstrup, Adsefors i Høieste-Net, Kammerraad Duus, som begyndte at sælge af Godset og at ruinere Skoven, 1773 Generalrigscommissair Hjelmkrone, som for det Meste fuldførte det Sidste, Kammerherre Lüttichau, Kammerherre Juul fra Billedshauge i Fyen, Justitsraad Tønder, der kjøbte Gaarden 1784 og solgte Størstedelen af Bøndergodset, endelig Capitain Fermiin, Stamherre til Løn-borggaard og Lundenæs, som solgte Resten samt det meste af Hovedgaardens Jorder; denne døde 1807 og hans Enke Christense Hansen, som havde medbragt ham Lønborggaard og Lundenæs, gifte sig 1810, kort før sin Død, med Generalrigscommissair Petersen, som saaledes arvede Engelsholm og til-bagekjøbte nogle af de bortsolgte Hovedgaardsparceller; han solgte Gaarden til Hr. Suhl, men tog den efter 3 Mars Forløb igjen og døde 1841; hans Enke solgte Gaarden til Hr. Krøyer, dens nuværende Eier.

DIS-Danmark

1 0 8 6 1 8